

Cephus grylle

(L., 1758)

Nurnik

Rząd: siewkowe, podrząd: alki, rodzina: alki

Status występowania w Polsce

Regularnie, lecz nielicznie spotykany na wybrzeżu, zwłaszcza wzdłuż jego środkowego odcinka.

Opis gatunku

Wyraźnie mniejszy od krzyżówki morski ptak wychodzący na ląd tylko w okresie gniazdowym. Długość ciała 30–38 cm, rozpiętość skrzydeł 47–59 cm, masa ciała 300–600 g. Skrzydła, jak u wszystkich alek, są krótkie, w czasie lotu ptak porusza nimi bardzo szybko. Samce i samice ubarwione są jednakowo. W szacie godowej całe upierzenie jest czarne, jedynie na skrzydle widoczna duża, biała plama. Dziób nurnika jest czarny, a nogi czerwone. W szacie spoczynkowej, noszonej od sierpnia do końca lutego, spód ciała jest biały, a wierzch ciemnoszary, z jaśniejszym łuseczkowaniem. Młode są podobne do ptaków dorosłych w szacie spoczynkowej, ale mają ciemniejszy przód głowy i na białej plamie skrzydłowej występuje u nich ciemniejsze prążkowanie.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

Dorosły nurnik jest latem bardzo charakterystycznie ubarwiony, także zimą można go dość łatwo odróżnić od innych gatunków morskich po ogólnie jasnym ubarwieniu i dużych białych plamach na skrzydłach.

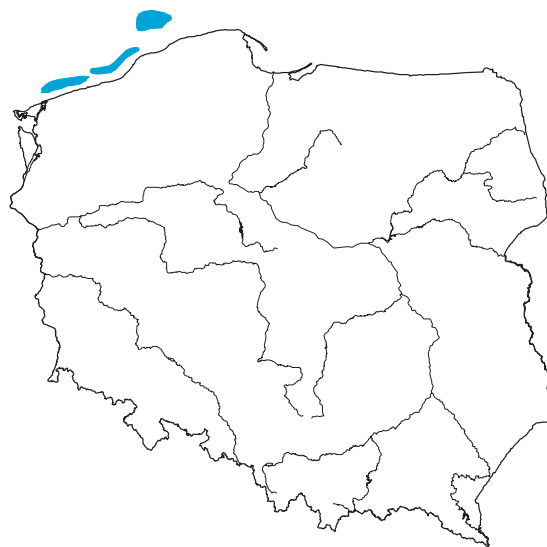
Biologia

Tryb życia

Lęgnię się w koloniach razem z innymi ptakami morskimi. W okresie pozalęgowym nie tworzy dużych stad. Przebywa w małych grupkach na otwartym morzu.

Lęgi

Gnieździ się najczęściej kolonijnie na nadmorskich skałach, rzadziej na skalistych wysepkach. Pojedyncze pary mogą odbywać lęgi z dala od kolonii. Gniazdo zakłada w norze lub szczelinie skalnej. W maju znosi 2 jaja w odstępie 3 dni. Po utracie lęgu może gnieździć się powtórnie, jednak tylko wtedy, gdy strata nastąpiła na wczesnym etapie wysiadywania. Lęgiem opiekują się oboje rodzice, wysiadując jaja przez około 23–40 dni. Pisklęta są karmione przez oboje rodziców przez około 40 dni. Opuszczają kolonię przed uzyskaniem zdolności do lotu i pozostają pod opieką obojga rodziców. Dojrzałość płciową osiągają po 2–4 latach.

Wędrowki

Populacja bałtycka przemieszcza się na stosunkowo niewielkie odległości w obrębie Bałtyku i Cieśnin Duńskich. Wędrowka jesienna zaczyna się w lipcu lub w sierpniu i trwa do października lub listopada. Wiosną nurniki powracają na lęgowiska w marcu i kwietniu. Wiele ptaków dorosłych pozostaje przez cały rok w pobliżu kolonii lęgowych.

Zimowanie

Zimowanie tego gatunku przypada na okres od listopada do marca. Największe koncentracje nurników stwierdzono u wylotu Zat. Ryskiej, na Ławicy Słupskiej oraz wzdłuż naszego zachodniego wybrzeża, w północnej części Zat. Pomorskiej, na południe od szwedzkiej wyspy Olandia i w północnej części Cieśniny Kattegat.

Pokarm

Odżywia się głównie rybami, lokalnie także skorupiakami. Nurkuje najczęściej do 8 m, choć może schodzić na znacznie większe głębokości, nawet do 20 m. W okresie lęgowym żeruje w promieniu do 7 km od kolonii lęgowej.

Występowanie

Siedlisko

Całe życie gatunek jest związane z morzem. Gniazduje na skalnych wybrzeżach. Poza koloniami lęgowymi zazwyczaj nie obserwuje się go blisko brzegu. Zimą na Bałtyku ponad 80% nurników przebywa w strefie głębokości 10–30 m.

Siedliska z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

1110 Piaszczyste ławice podmorskie

1160 Duże płytkie zatoki

1170 Skaliste i kamieniste dno morskie (rafy)

Rozmieszczenie geograficzne

Wyróżnia się pięć podgatunków różniących się wielkością i w niewielkim stopniu także upierzeniem. Nad Bałtykiem gnieździ się na wybrzeżach Szwecji, Finlandii i bardzo nielicznie w Estonii (podgatunek nominatywny *C. g. grylle*) oraz na wybrzeżach cieśniny Kattegat (podgatunek *C. g. atlantis*). Ponadto w Europie lęgnie się na Wyspach Brytyjskich, w Norwegii, w Rosji, na Islandii (podgatunek *C. g. islandicus*) oraz na wyspach arktycznych (podgatunek *C. g. mandtii*). Nurnik zamieszkuje też arktyczne wybrzeża Azji, Alaski, wschodniej Kanady oraz Grenlandię. W okresie pozalęgowym większość osobników pozostaje w pobliżu kolonii lęgowych.

Rozmieszczenie w Polsce

Nurnik najliczniej zimuje na Ławicy Słupskiej, wzdłuż wybrzeża koszalińskiego oraz na Zat. Pomorskiej. Poza tymi akwenami spotykany jest bardzo nielicznie i w dużym rozproszeniu.

Status gatunku

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną ścisłą (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237)

Status zagrożenia w Europie: D gatunek zagrożony z racji zmniejszania się liczebności populacji

BirdLife International: SPEC 2

Dyrektywa Ptasia: Art. 4.2

Konwencja Berneńska: załącznik III

Występowanie gatunku na obszarach chronionych

Miejsca dużych koncentracji nurników wzdłuż polskich wybrzeży nie są objęte żadną formą ochrony prawnej.

Rozwój i stan populacji

Całkowita liczebność europejskiej populacji szacowana jest na 100 000–200 000 p., z czego ok. 16 000–18 000 p. gnieździ się na wybrzeżach Bałtyku.

Liczebność populacji zimującej na Bałtyku szacuje się na ok. 50 000 ptaków. Ze względu na niekompletne dane liczebność tego gatunku na polskich wodach terytorialnych jest trudna do oceny. Przepuszczalnie może ona wynosić nie mniej niż 9000 ptaków. W latach 1970–1990 odnotowano niewielki spadek liczebności bałtyckiej populacji lęgowej.

Nurnik najliczniej zimuje we wschodniej części Zat. Pomorskiej (do 4000 os. w latach 1988–1993), na Ławicy Słupskiej (do 2850 os. w latach 1992–1993) oraz wzdłuż wybrzeża koszalińskiego (powyżej 1500 os. w latach 1988–1993). Poza tymi akwenami, gdzie zimuje ponad 15% populacji bałtyckiej, spotykany jest bardzo nielicznie i w dużym rozproszeniu.

Zagrożenia

Ptacom zimującym na Bałtyku zagraża:

- stosowanie stawnych i dryfujących sieci rybackich. Szacuje się, że w polskiej strefie Bałtyku corocznie może ginąć w takich sieciach kilkaset ptaków tego gatunku;
- zanieczyszczenie wody substancjami ropopochodnymi. Pobrzdzenie piór tymi substancjami stanowi dla ptaków śmiertelne zagrożenie. W latach 60. i 70. śmiertelność ptaków wodnych związana z zanieczyszczeniem morza substancjami ropopochodnymi była bardzo duża, jednak w tej chwili zagrożenie to jest niewielkie;
- plany budowy dużych farm wiatrowych na płytkich obszarach morskich.

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- uregulować zasady gospodarki rybackiej na obszarach koncentracji ptaków wodnych (opracować i wprowadzić przepisy precyzujące czas i miejsce stosowania poszczególnych typów sieci rybackich);
- chronić obszary morskie przed zanieczyszczeniami ropopochodnymi;
- odstąpić od planów budowy elektrowni wiatrowych posadowionych na płytkich akwenach morza (co najmniej do izobaty 20 m).

Propozycje badań

Należy:

- zagospodarować przyłów ptaków w sieci rybackie na polskich obszarach morskich (badanie: składu pokarmu, skażenia środkami chemicznymi, molekularne, wiadomości powrotne o ptakach obrączkowanych).

Monitoring

- coroczny monitoring ptaków zimujących na polskich obszarach morskich. Metodyka do ustalenia;

- coroczny monitoring stopnia zanieczyszczenia ptaków produktami ropopochodnymi na polskich obszarach morskich. Metodyka do ustalenia.

Bibliografia

BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN.

BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2000. European bird population: estimates and trends. Cambridge, 160 s.

CRAMP S. (red.) 1985. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Vol. 4. Terns to Woodpeckers. Oxford, 960 s.

DURINCK J., SKOV H., JENSEN F. P., PIHL S. 1994. Important Ma-

rine Areas for Wintering Birds in the Baltic Sea. Ornis Consult report. Copenhagen, 110 s.

GLUTZ v. BLOTZHEIM U. N., BAUER K. M., BEZZEL E. (red.) 1982. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 8/II. Charadriiformes (3. Teil). Sternidae–Alcidae. Wiesbaden, 1270 s.

HAGEMEIJER W. J. M., BLAIR M. J. (red.) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. London, 903 s.

MEISSNER W., COFTA T. 1998. Ptaki Baltyku, cz. I – gatunki nurkujące. Gdańsk, 41s.

Włodzimierz Meissner